

6. Предстоятель взяв участь у зустрічі ВРЦіРО з Президентом України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/predstoyatel-vzyav-uchast-u-zustrichi-vrtsiro-z-prezydentom-ukrayiny/>

7. У складі делегації ВРЦіРО Митрополит Епіфаній зустрівся з Папою Франциском [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/u-skladi-delegatsiyi-vrtsiro-mytropolyt-epifanij-zustrivsia-z-papoyu-frantsyskom/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-618-1-34>

ПЕРЕЙМЕНУВАННЯ ВУЛИЦЬ ЯК ПРОЯВ ІСТОРИЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Борисова А. К.

*студентка IV курсу кафедри міжнародних відносин факультету
суспільних наук і міжнародних відносин*

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Процес системного перейменування топонімів в сучасній Україні постає як стратегічний інструмент державної історичної політики, що спрямований на докорінну деколонізацію публічного простору. Топоніміка завжди виконувала роль символічного маркування території, де назви вулиць та площ слугували засобами легітимації політичного режиму та його ідеології. Протягом десятиліть радянська влада використовувала назви географічних об'єктів для створення єдиного культурного поля, у якому українські міста мали виглядати як підпорядкована частина імперського простору. Сучасна трансформація міського середовища постає як акт відновлення історичної справедливості та утвердження суб'єктності української нації. Дослідження показують, що зміна назв є частиною процесу меморіалізації, де суспільство свідомо обирає постаті, які варті увічнення в колективній пам'яті [1, с. 14]. Послідовна політика через топоніміку дозволяє розірвати тяглість із тоталітарним минулим та сформувати новий ландшафт пам'яті, який відповідає цінностям незалежної держави [2, с. 45].

Перейменування вулиць в Україні пройшло кілька етапів, кожен з яких відображав динаміку національної самоідентифікації. Якщо перша хвиля на початку дев'яностих років була зосереджена на

поверненні історичних назв, то сучасний етап характеризується системним підходом до повної дерусифікації. Прийняття Закону про декомунізацію створило правову основу для очищення простору від символів режиму, який чинив геноцид проти українського народу. Події після лютого 2022 року вивели цей процес на новий рівень, оскільки суспільство усвідомило необхідність позбутися ідеологічного впливу російської культури як інструменту м'якої сили. У науковій літературі наголошується, що присутність імен російських діячів у назвах українських вулиць була формою символічного панування, що закріплювало статус України як культурної провінції імперії [3, с. 88]. Відмова від імперських назв на користь українських науковців, воїнів та митців є кроком до ментального звільнення та подолання комплексу неповноцінності [4, с. 112].

Особливого значення сьогодні набуває практика вшанування сучасних героїв у топоніміці міст, що створює живий зв'язок між минулим та сьогоденням. Заміна назв, пов'язаних із радянським мілітаризмом, на імена захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, перетворює міський простір на меморіал національної відваги. Поява вулиць «Героїв Маріуполя» або «полку Азова» дозволяє зафіксувати сучасну історію безпосередньо в повсякденному житті громадян. Це сприяє формуванню локальної ідентичності та виховує почуття гордості за свою громаду та державу. Науковці підкреслюють, що така політика пам'яті виконує виховну функцію, оскільки назви вулиць є найбільш масовою формою споживання історичної інформації [5, с. 67]. Таке переосмислення простору дає можливість кожному мешканцю відчувати себе частиною великого історичного процесу та активним учасником процесу державотворення. [6, с. 32].

Трансформація топоніміки у великих центрах, таких як Дніпро, демонструє глибину історичної політики на регіональному рівні. Місто тривалий час мало статус закритого радянського мегаполіса з ідеологічно насиченим маркуванням вулиць. Сучасні зміни є прикладом поєднання державних директив із місцевою ініціативою еліт. Повернення автентичних назв та вшанування видатних дніпрян, які зробили значний внесок у світову науку, дозволяє відновити природну історичну спадкоємність міської історії. Важливо, що такі зміни відбуваються через відкриті громадські обговорення, що свідчить про демократизацію історичної політики. У фахових дослідженнях зазначається, що участь громади у виборі нових назв є критично важливою для подолання відчуження мешканців від міського простору [11, с. 24]. Це підтверджує тезу про те, що перейменування вулиць постає не лише адміністративною дією, а й справжнім актом громадської солідарності [7, с. 19].

Також важливим аспектом деколонізації топонімії є подолання андроцентризму та розширення репрезентації видатних жінок. Традиційно імперські політики були орієнтовані на чоловічі постаті, тоді як внесок жінок у науку та культуру зазвичай залишався в тіні. Сучасна політика перейменувань виправляє цей дисбаланс, вводячи в обіг імена Олени Теліги, Алли Горської та сучасних героїнь медичного фронту. Це дозволяє створити інклюзивну картину минулого, де кожен громадянин може знайти рольові моделі для подальшого наслідування. У наукових працях акцентується увага на тому, що інклюзивна топоніміка є ознакою зрілого суспільства, яке цінує різноманітність власного досвіду [8, с. 44]. Такий підхід робить історичну політику значно більш зрозумілою та наближеною до духовних потреб сучасного українця [9, с. 56].

Попри необхідність змін, історична політика стикається з викликами щодо фінансування та потреби в просвітницькій роботі. Перейменування великої кількості об'єктів вимагає бюджетних витрат та змін у документації, що іноді викликає скептичне ставлення у частини населення. Без належного пояснення того, ким була постать, нова назва може залишатися для мешканців незрозумілим набором букв та звуків. Тому деколонізація простору має супроводжуватися встановленням інформаційних табличок та проведенням публічних лекцій. Фахівці наголошують, що перейменування має бути початком розмови суспільства про свою історію [10, с. 12]. Тільки через розуміння сенсу нових назв, суспільство зможе остаточно позбутися ментального впливу колоніального минулого та побудувати нову ідентичність на фундаменті знання своєї правдивої історії [12, с. 205].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що перейменування вулиць в Україні є потужним проявом історичної політики, яка спрямована на захист національного символічного простору. Це процес самоствердження нації, яка відмовляється бути об'єктом чужих маніпуляцій та обирає шлях самостійного розвитку. Нові назви на мапі міст стають маркерами свободи та свідченням того, що українське суспільство здатне критично переосмислювати минуле заради вільного майбутнього.

Література:

1. Квіт С. М. Масові комунікації : підручник. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2021. 350 с.
2. Грицак Я. Й. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2022. 432 с.
3. Пометун О. І. Формування історичної пам'яті учнів засобами сучасної топоніміки. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 1. С. 85–95.

4. Огієнко Л. В. Символічний простір міста як об'єкт історичної політики. *Культурологічний вісник*. 2024. Вип. 15. С. 108–120.

5. Деколонізація: як очистити український простір від імперської спадщини : метод. рекомендації. Київ : Український інститут національної пам'яті, 2024. 45 с.

6. Плохій С. М. Назустріч незалежності: історія української ідентичності. Харків : КСД, 2023. 320 с.

7. В'ятрович В. М. Нотатки з деколонізації: політика пам'яті в умовах війни. *Часопис сучасної історії*. 2024. № 3. С. 15–28.

8. Україна у пошуках власного обличчя: соціокультурні аспекти перейменувань : зб. наук. праць / за ред. М. Поповича. Київ : Наукова думка, 2022. 190 с.

9. Трач Н. С. Мовна політика та топоніміка в сучасній Україні. *Мовознавство*. 2023. № 2. С. 50–62.

10. Спадщина тоталітаризму: проблеми подолання в освітньому та публічному просторі : матеріали міжнар. конф. Львів : ЛНУ, 2023. 140 с.

11. Сучасне місто в умовах війни: трансформація ідентичностей : матеріали наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 20 лют. 2024 р.). Дніпро : ДНУ, 2024. 98 с.

12. Кравченко В. В. Україна, Імперія, Росія: Вибрані статті з модерної історії та історіографії. Київ : Критика, 2021. 544 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-618-1-35>

ПАРАДИГМАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИКИ ПАМ'ЯТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Киридон А. М.

*доктор історичних наук, професор,
директор*

*Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво»
м. Київ, Україна*

У сучасних умовах російсько-української війни політика пам'яті набуває особливого значення як інструмент конструювання національної ідентичності та мобілізації суспільства. Війна актуалізує питання історичної інтерпретації, переоцінки минулого та формування нових колективних наративів. У цьому контексті політика пам'яті